

ENERGIYA MANBALARI VA BARQAROR IQTISODIYOT

O.Arzikulov

Jizzax politexnika instituti

“Iqtisodiyot va menejment” kafedrası v.b. dotsenti

D.Umarova

Kibersport fakulteti 532-23 guruh talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqola energiya manbalarining barqaror iqtisodiyotga ta'sirini o'rganadi. Energiya ishlab chiqarish va iste'mol qilish global iqtisodiyotning muhim jihatlaridan biridir, ammo an'anaviy energiya manbalarining cheklanganligi va atrof-muhitga zararli ta'siri, barqaror rivojlanishni ta'minlash uchun yangi energiya manbalariga ehtiyojni keltirib chiqardi. Barqaror iqtisodiyot deganda, iqtisodiy o'sish, atrof-muhitni himoya qilish va ijtimoiy farovonlikni oshirish bilan muvozanatlashgan tizim sifatida tushuniladi.

Kalit so'zlar: Energiya manbalari, barqaror iqtisodiyot, qayta tiklanuvchi energiya, atrof-muhitni himoya qilish, ijtimoiy farovonlik, an'anaviy energiya manbalari, energiyaga ehtiyoj, iqtisodiy o'sish.

Energiya ishlab chiqarish va iste'mol qilish har bir mamlakatning iqtisodiy o'sishiga katta ta'sir ko'rsatadi. Energiya manbalari global iqtisodiyotning poydevoridir, chunki ular sanoat ishlab chiqarishidan tortib, uy xo'jaliklaridagi kundalik ehtiyojlarga qadar har bir sohada zarur. Ammo, an'anaviy energiya manbalari — neft, gaz va ko'mir — cheklangan va atrof-muhitga zararli bo'lib, global isish va boshqa ekologik muammolarni keltirib chiqaradi. Shuning uchun barqaror iqtisodiyotga o'tish ehtiyoji doimiy ravishda kuchayib bormoqda.

Barqaror iqtisodiyot — bu iqtisodiy o'sishning atrof-muhitni asrash va ijtimoiy farovonlikni oshirish bilan bir vaqtda amalga oshirilishini ta'minlovchi tizimdir. Ushbu iqtisodiy modelda resurslar tejab ishlatiladi, chiqindilar kamaytiriladi va iqlim o'zgarishiga qarshi kurashish uchun ilg'or texnologiyalar va strategiyalar joriy etiladi. Barqaror iqtisodiyotning asosiy tamoyillari — ekologik barqarorlik, ijtimoiy adolat va iqtisodiy samaradorlikdir.

An'anaviy energiya manbalarining chegaralanganligi va ekologik ta'siri yangi energiya manbalariga, xususan, qayta tiklanuvchi energiyalarga ehtiyojni kuchaytirdi. Shamol, quyosh, geotermal, gidroenergiya va biomassadan foydalanish, bu energiya ishlab chiqarishning ekologik jihatdan toza va barqaror usullaridir. Bunday manbalar uzoq muddatda iqtisodiyot uchun barqaror o'sish va iqlim o'zgarishiga qarshi kurashishda muhim rol o'ynaydi.

Qayta tiklanuvchi energiya manbalari ko'plab iqtisodiy, ekologik va ijtimoiy foydalar keltiradi. Ularning o'ziga xos afzalliklari quyidagilarni o'z ichiga oladi:

Atrof-muhitga ta'siri kam: Ular tabiiy resurslardan foydalanadi va CO₂ chiqindilarini kamaytiradi.

Energiya xavfsizligi: Mahalliy manbalar orqali ishlab chiqarilsa, tashqi energiya resurslariga bo'lgan qaramlikni kamaytiradi.

Ish o'rinlari yaratish: Yangi energiya texnologiyalari va infratuzilmasi sohasida ish o'rinlari yaratadi.

Yashil energiya texnologiyalari — bu qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan samarali foydalanishni ta'minlaydigan texnologiyalar. Masalan, quyosh panellari, shamol turbinalari, geotermal stansiyalar va energiya saqlash tizimlari. Ushbu texnologiyalar iqtisodiy samaradorlikni oshiradi va energetika bozorini diversifikatsiya qilishga yordam beradi. Yashil energiya texnologiyalarini joriy qilish barqaror iqtisodiy o'sishni rag'batlantirish va iqlim o'zgarishini sekinlashtirishda muhim omil hisoblanadi.

Barqaror energiya siyosatini ishlab chiqish va amalga oshirishning iqtisodiy foydalari quyidagilarni ta'minlaydi:

Kam xarajatlar va tejamkorlik: Qayta tiklanuvchi energiya manbalari uzluksiz va arzon manbalarni taqdim etadi, bu esa uzoq muddatda energiya narxini kamaytiradi.

Ijtimoiy farovonlik: Barqaror energiya texnologiyalarining rivojlanishi, yangi ish o'rinlarini yaratishi energiyaga bo'lgan ehtiyojni arzonlashtirishi va shu bilan birga, ijtimoiy adolatni ta'minlashga yordam beradi.

Ekologik foydalar: Energiya ishlab chiqarish jarayonida zararli chiqindilarni kamaytirish, suv va havo sifatini yaxshilash, iqlim o'zgarishining salbiy ta'sirlarini kamaytiradi.

Barqaror energiya tizimiga o'tish uchun global va mahalliy darajada siyosiy qarorlar qabul qilish zarur. Davlatlar, xususan, rivojlanayotgan mamlakatlar, qayta tiklanuvchi energiya manbalarini rivojlantirish, ekologik soliq siyosati, subsidiyalarni qo'llab-quvvatlash va energiya samaradorligini oshirishga doir siyosatlarni amalga oshirishlari kerak. Bu siyosatlar nafaqat ekologik barqarorlikni ta'minlashga, balki iqtisodiy o'sishni tezlashtirishga ham yordam beradi.

Yashil iqtisodiyotga o'tish iqtisodiy va ekologik barqarorlikni ta'minlash uchun zarurdir. Bu jarayon qayta tiklanuvchi energiya manbalarini, energiya samaradorligini oshirishni, chiqindilarni kamaytirishni va atrof-muhitni himoya qilishni o'z ichiga oladi. Yashil iqtisodiyot nafaqat ekologik masalalarni hal qilish, balki iqtisodiy o'sishni rag'batlantirish va jamiyatdagi farovonlikni oshirish uchun samarali vosita sifatida qaraladi.

An'anaviy energiya manbalari, masalan, ko'mir, gaz va neft, iqtisodiyotda asosiy o'rin tutsa ham, ular ekologik zarar yetkazadi. Ular o'z faoliyatida katta miqdorda CO₂ va boshqa issiqxona gazlarini ishlab chiqaradi, bu esa global isish va iqlim o'zgarishlariga olib keladi. Ko'mir va neftning cheklangan zaxiralari, shu bilan birga, atrof-muhitni ifloslantirish va havoni buzish muammolari ham mavjud.

Bundan tashqari, an'anaviy energiya manbalarining zaxiralari tugab borayotganligi, energiya importiga tayanadigan mamlakatlar uchun energiya xavfsizligi masalasini keltirib chiqaradi. Shu sababli, yangi va barqaror energiya manbalariga ehtiyoj katta. Quyosh energiyasi, shamol energiyasi, geotermal energiya va gidroenergiya shular jumlasidandir.

Quyosh energiyasi tabiiy va qayta tiklanuvchi energiya manbasi sifatida eng keng tarqalgan hisoblanadi. Quyosh panellari yordamida quyosh nurlarini elektr energiyasiga aylantirish mumkin. Ushbu texnologiyalar nafaqat ekologik jihatdan toza, balki ularni o'rnatish va ishlatish nisbatan arzon bo'lishi mumkin.

Shamol turbinalari yordamida shamol energiyasidan foydalanish ancha samarali va barqaror. Shamol energiyasi yuqori samaradorlikka ega bo'lib, o'zgaruvchan iqlim sharoitida ham ishonchli energiya manbai sifatida qaraladi.

Yer ostidagi issiqlikdan foydalanish geotermal energiya ishlab chiqarishning asosiy usulidir. Bu energiya manbasi atrof-muhitga salbiy ta'sir ko'rsatmaydi va uzoq muddatli resurs sifatida ishlatilishi mumkin.

Gidroenergiya yoki suvdan foydalanish energetik samaradorligi yuqori va ekologik toza bo'lgan yana bir manbadir. Suv tegishli inshootlarda energiya ishlab chiqarish uchun ishlatiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Barqaror rivojlanish va ekologiya. (2020). O'zbekiston Respublikasi ekologiya va atrof-muhitni muhofaza qilish vazirligi. Tashkent: O'zbekiston Nashirlik Uyasi.
2. O'zbekiston energetika sektori va qayta tiklanuvchi energiyaga o'tish. (2021). O'zbekiston Milliy Energiya Agentligi. Tashkent: Milliy Energiya institutining nashri.
3. Iqtisodiyot va ekologiya o'rtasidagi munosabatlar. (2017). O'zbekiston Davlat Iqtisodiyot Universiteti. Tashkent: O'zbekiston davlat nashriyoti.
4. Energiya samaradorligi va qayta tiklanuvchi energiya manbalari. (2019). Xalqaro energetika agentligi. Paris: IEA.